

ПЕДАГОГІКА

УДК 371

КОНКРЕТИЗАЦІЇ ІДЕЙ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ ЯК ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

БЖУЗЕ ҐЖЕҐОЖ, доктор педагогічних наук, ад'юнкт Факультету педагогічних наук, *Куявська вища школа у Влоцлавку, Польща*

БІДА О. А., доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки і психології,

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

E-mail: tetyanna@ukr.net

Анотація. *Вирішенню проблеми формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього фахівця і досягнення ним відповідного високого професіоналізму сприяє процес гуманізації системи освіти. У цьому зв'язку виникає потреба в конкретизації ряду ідей гуманізації освіти як основи формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього фахівця, що і зроблено у статті. З'ясовано причини забезпечення формування гуманістичної спрямованості майбутнього фахівця, розкрито можливості розвитку гуманістичної спрямованості майбутніх фахівців. Виявлено різні підходи до розуміння сутності гуманізації: як гуманітарної підготовки і оволодіння гуманітарними знаннями, як розширення гуманітарних знань, як стимулювання прагнень студентів до гуманітарних знань. З'ясовано, що структура гуманістичної спрямованості майбутнього фахівця включає в себе такі компоненти: доброзичливість; емпатійне розуміння; комунікативність; толерантність; професійний оптимізм. Формування гуманістичної спрямованості неможливе без застосування конкретних принципів цього процесу: принцип індивідуального підходу до особистості студента, активної самостійної діяльності студента, рефлексивного бачення професійної діяльності та принцип діяльнісного підходу.*

Ключові слова: *гуманістична спрямованість, особистість, майбутній фахівець, професіоналізм, гуманізація системи освіти.*

Актуальність. У нових умовах розвитку України необхідна гуманістично спрямована особистість фахівця, який володіє не тільки глибокими знаннями, а й високим моральним та інтелектуальним потенціалом, ставленням до праці з урахуванням гуманістичних пріоритетів та людських цінностей, широким кругозором, почуттям високої відповідальності перед суспільством і народом за свої дії.

Вирішенню проблеми формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього фахівця і досягнення ним відповідного високого професіоналізму сприяє процес гуманізації системи освіти. У цьому зв'язку виникає потреба в конкретизації ряду ідей гуманізації освіти як основи формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього фахівця. Особливого значення набувають наукові дослідження гу-

манізації освіти у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців України, оцінка реального стану і пошуку оптимальних шляхів її реалізації [1].

Аналіз останніх джерел та публікацій. У наукових джерелах проблема гуманістичної спрямованості фахівця не є новою. Про це дізнаємось в дослідженнях науковців Г. Балла, І. Бега, Л. Іванової, А. Міняйлової, О. Мишак, В. Семиченко, І. Учитель та інших.

Мета. Метою даної роботи є конкретизація ідей гуманізації освіти як основи формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього фахівця.

Методи. Теоретичні (аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури).

Результати. Формування гуманістичної спрямованості майбутнього фахівця забезпечується завдяки актуалізації у студентів потреби в розвитку цієї якості, включенням їх в активну пізнавальну діяльність з оволодіння знаннями про сутність педагогічної гуманності, її значущість і формуванню на цій основі гуманних почуттів, поглядів, переконань; практичним формуванням умінь, навичок і звичок гуманної поведінки; зміцненням вольових зусиль, пов'язаним з дотриманням відповідних норм поведінки. На думку І. Учитель розвиток гуманістичної спрямованості майбутнього фахівця здійснюється впродовж кількох етапів (пропедевтичного, підготовчого, етапу оволодіння спеціальністю).

Пропедевтичний етап передбачає, що студенти ознайомлюються з історією виникнення гуманістичних ідей, авторськими підходами філософів, психологів, педагогів до проблеми гуманізму, з роллю особистості педагога в гуманізації освіти, завдяки чому й усвідомлюють сутність педагогічного гуманізму.

Через спостереження за гуманістичною взаємодією в системі «викладач-студент» усвідомлюють базові ознаки гуманістично-орієнтованої педагогічної діяльності. В результаті у студентів укріплюється бажання стати досвідченим фахівцем, інтеріоризуються гуманістичні цінності. Упродовж підготовчого етапу на практичних заняттях з психолого-педагогічних дисциплін відбувається формування фасилітаційної компетентності студентів, що передбачає сформованість здатності: забезпечувати позиції рівноправ'я; здійснювати діалогічну взаємодію з партнерами по спілкуванню; навички відповідальної діяльності в ситуації свободи.

Набуває розвитку позитивне ставлення до самого себе й інших людей, розвивається професійний оптимізм. На етапі оволодіння спеціальністю у процесі розв'язання квазі-професійних завдань студенти усвідомлюють сутність педагогічної фасилітації (підтримка, допомога учням в їх навчанні і розвитку; формування здатності сприймати іншого як індивіда, що має безумовну цінність, незалежну від його поведінки; усвідомлення значення педагогічного впливу на особистість учня, відповідальність за нього; усвідомлення власного ставлення до інших людей і прийняття власних почуттів). Розвитку гуманістичної спрямованості майбутніх фахівців сприяють: гуманізація процесу підготовки, практико-орієнтоване навчання на заняттях з педагогічних дисциплін, вивчення провідного педагогічного досвіду, використання інноваційних методів навчання [2].

Ретроспективний аналіз філософських та психолого-педагогічних джерел із проблеми дослідження, зроблений А. Міняйловою, виявив, що ідеї гуманістичного виховання особистості зародилися в Стародав-

ньому світі (Конфуцій, Платон, Аристотель, Цицерон та ін.) і носили здебільшого космогонічний характер. Подальшого розвитку і нового теоцентричного осмислення вони набули в епоху Середньовіччя (Августин Блаженний, Фома Аквінський та ін.). За часів Відродження відбувається звернення філософсько-педагогічної думки до особистості як індивідуальності і з'являються перші європейські гуманістичні школи (Вікторіно да Фельтре та ін.). У добу Просвітництва гуманістичні ідеї розвитку особистості формуються у філософсько-педагогічну течію – гуманізм – і набувають нового науково обґрунтованого осмислення в роботах Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, Я.-А. Коменського, І. Песталоцці та ін. Подальшого розвитку ідеї гуманізму особистості набули у XVIII – поч. XX ст. у творчості російських педагогів-мислителів (В. Белінський, М. Добролюбов, М. Чернишевський, К. Ушинський та ін.), які одностайні в думці, що головна мета виховання полягає у вихованні Людини, та українських (Г. Ващенко, О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, та ін.), які розглядали проблему гуманістичного виховання особистості крізь призму суспільно-політичних умов у контексті національного виховання як єдиного шляху гуманістичного перетворення українського суспільства і держави.

Значний внесок у вирішення проблем гуманістичного виховання особистості зроблено класиками вітчизняної і світової педагогіки А. Макаренком, який розглядав їх у контексті виховання колективу, і В. Сухомлинським, він узагальнив, систематизував, переосмислив, поглибив, розширив та наповнив новим змістом педагогічні ідеї й здобутки попередників-гуманістів, досягнувши акме-вершини теорії гуманістичного виховання особистос-

ті.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців засвідчив наявність інтеграційних зв'язків між поняттями: „гуманістичне виховання”, „гуманізм”, „гуманність”, „людяність”, „людинолюбство”, „виховання”, „виховання гуманності”, „гуманістичні цінності”, „гуманістичні орієнтації”, „гуманістичний ідеал”, „гуманізація освіти”, „гуманітаризація освіти”. Розкрито сутність понять „гуманізм”, „гуманність”, „гуманізація”, „гуманітаризація” як основоположних, вихідних дефініцій, що орієнтують на пошуки нових підходів до вирішення означеної проблеми.

Аналіз наукових досліджень з проблем гуманістичного виховання дав змогу дійти висновку про відсутність єдиного підходу до визначення сутності гуманістичного виховання. Деякі дослідники вживають інші терміни, які є або синонімами терміна „гуманістичне виховання”, або близькими за семантичним значенням поняттями: „виховання у гуманістичному дусі” (Г. Балл), „гуманістичне формування особистості” (Й. Гайда). Існують різні підходи сучасних науковців до визначення поняття „гуманістичне виховання”. Так, А. Вірковський розглядає гуманістичне виховання у контексті самоактуалізації особистості. Інший підхід здійснюють вчені М. Касьяненко та І. Шевчук, акцентуючи на співпраці й співтворчості вихователя і вихованців як необхідній умові гуманістичного виховання особистості. О. Сухомлинська розглядає гуманістичне виховання у контексті культурологічного підходу. Л. Бобко і Д. Пащенко, формуючи власне бачення досліджуваної проблеми, синтезували означені вище підходи. Синтезуючи різні підходи до визначення сутності досліджуваної проблеми, А. Міняйлова розгля-

дає гуманістичне виховання студентів технічних університетів як невід'ємну складову цілісного педагогічного процесу творення особистості в умовах суб'єкт-суб'єктних взаємин викладачів і студентів, спрямовану на засвоєння гуманістичних знань, формування спеціальних умінь, навичок, гуманістичних якостей особистості та реалізовану в гуманістичній спрямованості, гуманістичному тезаурусі, гуманістичній самоідентифікації [3]. Особистісна орієнтація, що набула великого поширення, передбачає гуманістичну конверсію освіти. Як вважає І. Бех, особистісно орієнтований підхід до виховання ґрунтується на методологічних принципах західної гуманістичної психології: самоцінності особистості, глибокої поваги та емпатії до неї, врахування її індивідуальності тощо. Він пропонує будувати виховний процес на засадах гуманізму, адже лише гуманний вихователь може виховати гуманну особистість [4].

У ході аналізу наукової літератури з питань розкриття змісту гуманістичної спрямованості у контексті професійної спрямованості (А. Алексюк, І. Бех, І. Зязюн та ін.) М. Опольською виявлено різні підходи до розуміння сутності гуманізації: як гуманітарної підготовки і оволодіння гуманітарними знаннями, як розширення гуманітарних знань, як стимулювання прагнень студентів до гуманітарних знань. На основі оцінки різних підходів до цього поняття визначено гуманістичну спрямованість майбутнього фахівця як провідну професійну якість, яка скеровує дії управлінця на прийняття адміністративних рішень щодо особистості підлеглого з гуманістичних позицій. Нам імпонує твердження М. Опольської, що структура гуманістичної спрямованості майбутнього фахівця включає в себе такі компоненти: доброзичливість як апіорно позитивне

ставлення до працівника; емпатійне розуміння з урахуванням індивідуальних особливостей працівників, партнерів, колег; комунікативність як уміння встановлювати та підтримувати контакти і впливати на людей; толерантність як терпимість до індивідуальності, думок, способу життя працівників, некатегоричність суджень; професійний оптимізм як віра в людський потенціал; знання норм і правил професійної етики, що передбачає справедливість як об'єктивну оцінку праці та дисципліни, моральну оцінку та самооцінку поведінки, формування стереотипів моральної поведінки. Науковцем доведено, що формування гуманістичної спрямованості неможливе без застосування конкретних принципів цього процесу. Таких принципів визначено чотири: принцип індивідуального підходу до особистості студента, активної самостійної діяльності студента, рефлексивного бачення професійної діяльності та принцип діяльнісного підходу. Визначено основні напрямки формування гуманістичної спрямованості: філософсько-світоглядний (адже формування гуманістичної особистості – це, перш за все, формування гуманістичного світогляду, поглядів на світ, у центрі яких повинна бути людина, загальні закономірності її становлення і розвитку, її цілі та ідеали); екологічної освіти (оскільки розуміння проблеми взаємовідносин і взаємодії людини та навколишнього середовища є одним із показників загальнокультурного рівня особистості); морально-етичний (передбачає організацію як навчально-виховного процесу, так і позанавчальної діяльності студентів відповідно до оральних норм, схвалених суспільством); культурологічний (оскільки можна сказати, що освіта є своєрідною ланкою, яка поєднує матеріальну та духовну культури).

Відзначено, що знання основних теоретичних положень і володіння технологіями професійної діяльності не завжди дає змогу бачити перед собою професійно грамотного та, водночас, толерантного, гуманістичного спрямованого у своїй діяльності спеціаліста. Це дозволило говорити про те, що, виявивши педагогічну винахідливість, можна відкрити такі педагогічні аспекти у діяльності вищих навчальних закладів, які дозволять стимулювати конкретні спрогнозовані якості особистості студента, зокрема, гуманістичні. Цілком погоджуємось з окресленими М. Опольською організаційно-педагогічними умовами формування гуманістичної спрямованості майбутнього фахівця: співпраця та скоординованість зусиль усіх ланок соціалізуючого впливу на особистість; активна та цілеспрямована участь викладача в процесі формування гуманістичної спрямованості; особистісно орієнтований підхід до професійної підготовки з метою формування гуманістичної спрямованості фахівця; забезпечення єдності формування гуманістичної спрямованості та професійного становлення студентів; застосування у підготовці майбутнього фахівця професійно-педагогічних ситуацій [5].

Висновки і перспективи.

З'ясовано причини забезпечення та розкрито можливості розвитку гуманістичної спрямованості майбутніх фахівців, виявлено різні підходи до розуміння сутності гуманізації. Гуманістична спрямованість майбутнього фахівця розглянута як провідна професійна якість, яка скеровує дії управлінця на прийняття адміністративних рішень щодо особистості підлеглого з гуманістичних позицій. З'ясовано, що структура гуманістичної спрямованості майбутнього фахівця включає в себе такі компоненти: доброзичливість; емпатійне ро-

зуміння; комунікативність; толерантність; професійний оптимізм. Конкретизувавши ідеї гуманізації освіти як основи формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього фахівця, з'ясовано, що якісна підготовка майбутнього фахівця вбачає структурування педагогічної системи, що за необхідності має аналіз, постановку, та вирішення професійних, проблемних ситуацій, що їх викликають, розроблення системи завдань, що носять проблемно-пошуковий характер, та спрямовані на розвиток професійно значущих рис фахівця, в тому числі, на першому місці – гуманістичних, на що буде спрямована подальша наша робота.

Список використаних джерел

1. Мишак О. О. Гуманізація професійної підготовки як основа формування гуманістичної спрямованості майбутніх фахівців-аграрників. *Педагогічні науки. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2016. Випуск 1(11). С. 277–280.
2. Учитель Інна. Розвиток гуманістичної спрямованості майбутнього педагога професійного навчання. *Наукові записки. Серія: «Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти»*. 2015. Випуск 9 (III). С.70–73.
3. Міняйлова А. В.. Гуманістичне виховання студентів у навчально-виховному процесі технічних університетів: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.07 / Миколаїв, 2010. 25с.
4. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1997. Випуск 1. С.124–129.
5. Опольська М. В. Формування гуманістичної спрямованості майбутніх менеджерів-економістів у процесі професійної підготовки:

автореф. дис. канд. пед. наук:
13.00.07 / Київ, 2009. 26с.

References

1. Myshak O. O. (2016) Humanizatsiya profesiynoyi pidhotovky yak osnova formuvannya humanistychnoyi spryamovanosti maybutnikh fakhivtsiv-ahrarykiv [Humanization of vocational training as a basis for the formation of humanistic orientation of future specialists-agrarians]. *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu imeni Al'freda Nobelya. Pedagogichni nauky. Seriya «Pedagogika i psykholohiya»*. Vypusk 1(11). 277–280.
2. Uchytel' Inna. (2015) Rozvytok humanistychnoyi spryamovanosti maybutn'oho pedahoha profesiynoho navchannya [Development of the humanistic orientation of the future teacher of vocational education]. *Naukovi zapysky. Seriya:*

«Problemy metodyky fizyko-matematychnoyi i tekhnolohichnoyi osvity». Vypusk 9 (III). 70–73.

3. Minyaylova A. V. (2010) Humanistychno vykhovannya studentiv u navchal'no-vykhovnomu protsesi tekhnichnykh universytetiv [Humanistic education of students in the educational process of technical universities. Mykolayiv, 25.
4. Bekh I. D. (1997) Dukhovni tsinnosti v rozvytku osobystosti [Spiritual values in the development of personality]. *Pedahohika i psykholohiya*. Vypusk 1. 124–129.
5. Opol's'ka M. V. (2009) Formuvannya humanistychnoyi spryamovanosti maybutnikh menedzheriv-ekonomistiv u protsesi profesiynoyi pidhotovky [Formation of the humanist orientation of future managers-economists in the process of professional training]. Kyiv, 26.

CONCRETEING THE HUMANIZATION EDUCATION IDEAS AS THE BASES OF THE FORMATION OF THE HUMANISTIC DIVERSITY OF THE FUTURE FACTOR PERSONALITY

Buzze Grzegorz, Bida O. A.

Abstract. *The process of humanization of the education system contributes to solving the problem of forming the humanistic orientation of the personality of the future specialist and achieving the corresponding high professionalism. In this connection, there is a need to specify a number of ideas on the humanization of education as the basis for the formation of the humanistic orientation of the personality of a future specialist, as is done in the article. The reasons for ensuring the formation of the humanistic orientation of the future specialist are found out, the possibilities of development of the humanistic orientation of future specialists are revealed. Different approaches to the understanding of the essence of humanization are revealed: humanitarian training and mastery of humanitarian knowledge, as the expansion of humanitarian knowledge, as a stimulation of aspirations of students for humanitarian knowledge. The humanistic orientation of the future specialist as the leading professional quality, which directs the actions of the manager to make administrative decisions on the person of the subordinate from humanistic positions, is determined. It is revealed that the structure of the humanistic orientation of the future specialist includes the following components: goodwill as a priori positive attitude towards the employee; empathic understanding taking into account the individual characteristics of employees, partners and colleagues; communicative skills as the ability to establish and maintain contacts and influence people; tolerance as tolerance to individuality, thoughts, way of life of employees, non-categorical judgments; professional optimism as a belief in human potential; knowledge of norms and rules of professional ethics, which provides justice as an objective assessment of labor and discipline, moral assessment and self-esteem of behavior, the formation of stereotypes of moral behavior.*

Key words: *humanistic orientation, personality, future specialist, professionalism, humanization of the education system.*

© Г. Бжузе, О.А. Біда